THE MEANINGS OF THE MYTH OF EDEN IN THE LYRICAL POETRY OF LUCIAN BLAGA

Ion Popescu Brădiceni
Assoc. Prof., PhD., "Constantin Brâncuşi" University of Tîrgu-Jiu

Abstract:In Lucian Blaga's vision, the Eden myth is a permanent of Romanian literature, thus his attitude is to assure its continuity and at the same time its discontinuity: that qualitative rupture, revolutionary, produced by the adhering to the formula of expressionist lyric. That is why creation is and will be a continuous search for the first age, of loneliness and his lull, a solemn return to the powers of the beginning. There is always the reinvestment of aspiration to reduce the convention of language, "the lie" with magical functions, according to which the restoration of of the golden age could be possible, especially when the decisive function of the Eros intervenes in Blaga's mythology. The reinvented Eros in human beings will always have a regenerating role and constitutes a factor of the Ego's transfiguration . Thus, in Lucian Balga's conception , lyrical poetry is Paradise. The poet, a searcher of self, rediscovers – inside him – his ontological heaven, under the form of pure art. The special duration of Blaga's poetry is the hardness of fable, a dream of humanity, aspiring to become scriptural reality.
The poetic merit of Lucian Blaga is that he would have strayed the exclusive interest in the facts of conscience into the direction of organic life and of the ancestral subconscious and that he recalled to life the irrational of the popular ethos though poetic scholarship , also reclaiming his right to tackle the lyrical problem, of searching for God. His poetry, in its entirety includes, thus, in divergent ways, the modern preoccupation for life's illogical and irrational hidden meanings, but also the just as modern metaphysical unrest, anticipating trans-modernity and the new paradigm of trans-modernism on Romanian soil.

Keywords: unraveling, beginning, magic, paradise, mystery

1. MITUL EDENIC – UN MIT PERMANENT AL LITERATURII ROMÂNE

Toposul edenic este un topos circumscris de un mit primordial, în care şi ideile sunt primordiale. Dar a devenit toposul edenic şi un mit permanent al literatorii române, în care corpusul de idei s-a permanentizat de asemenea. În Thracia străveche au existat un mit al Cerului şi un mit al Pământului, străbătute de boarea de la Eleusis, unde vechii greci celebrau misterele doctrinei sufletului nemuritor. [1]

Avîndu-şi propriul zeu, pe Zalmoxis, thracii hiperboreeni aspiraseră, legitim, la puritate şi la perfecţiune, la o putere spirituală superioară. Cum? Prin teribila legare a ideii morţii de ideea absolutei fericiri. Reintrată în neantul însuşi, fiinţa omului fuzionează cu spaţiul supremei armonii, cu toate atributele infinitului. Ca să aibă acces în paradis, sufletul omului trebuie să se libereze de materie, prin delir, prin extaz, printr-un exces de viaţă profundă.

În marile poeme româneşti, descrierea raiului păstrează amintirea paradisului visat de thraci, ca pe un ospăţ perpetuu, într-o muzică lină, ritualică, sacralizantă. Thracia zăpezii de pe munţi şi a mării de la bază a creat un convoi de legende mereu reinterpretate. Existenţa fiind o durere, moartea o salvează şi-i redă bucuria existenţei totale, în lumină, ca suflet etern.

2. URCAREA ÎN CUVÎNT ŞI SALVAREA LIMBAJULUI DE „MINCIUNĂ"

BDD-A27909 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:33 UTC)

Lucian Blaga a fost un copil cu „semn”, şi scriind „semn”, îi dăm cuvîntului înţelesul de „tot ce era în stare să stîrnească în oameni sentimentul sacrului"[2]; de „manifestări ale autorevelării sensibile a sacrului”. Acest semn – citez: „Începuturile mele stau sub semnul unei fabuloase absenţe a cuvîntului”[3] – apare simptomatic de la început de drum ca tăcere iniţială ce-şi rostea, totuşi, comunicarea cu lumea prin lumina din ochi, care transgresa orizontul, dezvoltînd transorizontul.

A se observa că povestea plină de penumbre a instalării în logos începe, desigur, prin cuvîntul **fabulos**: „înfiinţarea” limbajului, făptuirea acestuia sunt evenimentele care decid sensul existenţei şi, dincolo de aceasta, trasează calea de acces în lumea cealaltă, în fabulosul miturilor şi al arhetipurilor. „Intrarea” în cuvînt este o iniţiere în misterele unui univers străin de „existenţa cursivă” a fiinţei şi, totodată, uimita descoperire a unui cod secund „pe coordonatele căruia eul părăseşte definitiv starea embrionară” [4]. Fiinţa omului iese din Eden ca să se confrunte cu propria sa formare, ca să aibă acces la real, dar şi normă care îşi conţine limitele.

Urcarea în cuvînt este însoţită de o „stranie detaşare şi un sentiment de ruşinare” – îl citez din nou pe Lucian Blaga – provocate, aceste stări, de lucida conştientizare a „minciunii” logosului, copilul intrînd în cuvînt prin luarea în posesie a „păcatului originar al neamului omenesc”. Fiul mamei devine Fiul cuvîntului. Povestea făptuirii acestuia este istoria instalării convenţiei limbajului. Şi se caută deja salvarea din ea prin pierderea privirii înspre zare, înspre Munţii Apuseni, dincolo de care nu s-ar mai afla decît povestea, deci un alt fel de limbaj, imaginar, dezvoltat pe linia de vis ce separă aceste lumi. Pe această linie de vis, se ivesc: creaţia, poezia, filosofia, hermeneutica.

Salvarea o mai poate da şi trăirea prin contopire a „vieţii de plai”, prin identificare cu acest peisaj arhetipal, paradiziac, transferat din istorie şi social în mitic şi arhaic, din profan în sacru, din natură în cultură. „Urcînd în cuvînt”, eul narator îşi asumă „păcatul originar”; se autosesizează de părăsirea spaţiului paradisiac al comunicării directe (prin tăceri expresive şi prin lumina ochilor), al absenţei „minciunii” şi păcatului. De aceea **creaţia** va fi o continuă căutare a vîrstei dintîi, a singurătăţii şi acalmiei sale, o întoarcere solemnă spre puterile începuturilor.[5]

Vom întîlni şi năzuinţa de a reduce limbajului convenţia, „minciuna” prin reînvestirea lui cu funcţii magice. Aceste începuturi sunt circumscrise de Lucian Blaga în orizontul-fundal denumit metaforic „timpul-cascadă”.

3. „TIMPUL-CASCADĂ ŞI IMAGINAREA UNUI AGENT TRANSCENDENT”

Astfel, „timpul-cascadă” – şi aici îl citez pe filosof – „reprezintă orizontul unor trăiri pentru care accentul supremei valori zace pe dimensiunea trecutului. Timpul, prin el însuşi..., înseamnă cădere, devalorizare, decadenţă. Clipa, ce vine, este...oarecum inferioară clipei antecedente. Timpul-cascadă are semnificaţia unei necurmate îndepărtări în raport cu un punct iniţial, învestit cu accentul maximei valori. Timpul e prin însăşi natura sa un mediu de fatală pervertire, degradare şi destrămare..! Omenirea se depărtează cu fiecare pas, cu fiecare clipă, de starea originară, care a fost nu numai o stare de fericire, ci şi o stare de firească superioritate... Potrivit acestei viziuni, tot ce are întîietate în timp se bucură şi de întîietate ierarhică într-o scară de valori.”

E adevărat că acelaşi orizont al „timpului-cascadă” îl găsim şi în vechile mitologii, care...eroizează şi divinizează leatul începuturilor, al lumii, al omenirii, al aşezămintelor, al cetăţilor. De pe acest fundal al timpului-cascadă se desprind mitul genezei şi cel al paradisului, despre o mare lumină presolară şi despre omul imaculat de la început.

Într-un sens, acelaşi orizont îl întrezărim, bunăoară, şi în metafizica platonică, după care lumea umbrelor, atinsă de imperfecţie şi crestată de urîţenie, e precedată de lumea ideilor, singura realitate neaoşă, singura existenţă fără pată.

BDD-A27909 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:33 UTC)

Cea mai accentuată expresie şi-a găsit-o însă acest orizont totuşi în neoplatonism şi în gnosticism. Fie că puterile cosmice sunt imaginate ca elemente impersonale, fie că sunt închipuite sub formă personal-ipostatică, ele sufăr degradarea în ordinea în care emană sau se nasc: sus de tot, sau la început, e spiritul pur, vin pe urmă logosul, sufletul sensibil, sufletul vegetativ, materia; sau aceleaşi puteri închipuite ipostatic: Dumnezeu, cetele spiritelor superioare, cetele mijlocii, inferioare, apoi oamenii şi animalele, apoi plantele şi mineralele; aceeaşi ierarhie şi cascadă poate fi privită şi sub aspect spaţial: sus stă neclintit punctul divin supracosmic, din el emană razele logosului, acestea îmbrăţişează sfera ideilor, în sfera ideilor intră ca tot atîtea globuri mai mici cerul astral, sfera planetelor: supuse tuturor sunt lumea sublunară, aerul, pămîntul, omul, materia.[6]

Reacţionînd împotriva unei asemenea viziuni demoralizante, omul a sperat mereu să anuleze efectele dezastruoase ale timpului prin utilizarea unei tehnici rituale sau prin survenirea unei minuni, fie prin întruparea unui mare salvator cosmic ori prin magia supremă a unui ritual omnipotent, în ultimă instanţă prin imaginarea unui agent transcendent, înzestrat cu darul de a inversa sau de a restaura direcţia timpului.

4. DE LA VERGILIU LA BLAGA, ÎNTRU RESTAURAREA EVULUI DE AUR

Opera poetică [7] este cea mai în măsură să ne ofere semnificaţiile mitului edenic în lirica lui Lucian Blaga. George Călinescu, un pionier al interpretărilor blagiene, schiţînd un portret al poetului şi al dramaturgului născut în Lancrăm, observă panteismul bucolic al discursului, concepţie filosofică monistă care identifică divinitatea cu întreaga natură, o natură pastorală virgiliană, în care, prin iubirea intelectuală - a filosofiei - al cărei rod e înţelepciunea „care nu e intelect pur, ci intelect şi act, unite – virtutea” [8], împărăţia lui Dumnezeu e realizabilă pe pămînt, prin domnia dreptăţii şi a păcii, făcîndu-i pe oameni virtuoşi şi fericiţi. Ca şi la Vergiliu, la Lucian Blaga mitologia se dovedeşte a fi în plină vigoare: nu un simplu colorit, ci adevăratul motor al povestirii.

La Vergiliu, zeii oferă tihna în schimbul jertfirii mielului pe altar, „turmele umbra, răcoarea o cată”[9], „sub un soare-arzător, răsună tufişele de greieri”, „albe cad flori de mălin, afinele negre-s culese”, „Pan primul trestii cu ceară să se unească mai multe a învăţat şi Pan are în grijă şi turme şi-oierii”, văile sunt presărate şi populate cu crini, cerbi, păstori, nimfe, naiade, violete, maci, narcişi, mărar, măceşi, ierbi parfumate, gălbenele, castani, pruni,lauri, mirt, ulmi, viţă de vie. În spaţiul bucolic vergilian, „ de lapte acasă aduce-vor caprele pline ugere”, "cîmpii pe-ncetul de fragede îngălbeni-se-va spice,/ şi-n neîngrijite roşind atîrna-vor tufişele struguri,/ tarii stejari picura-vor o miere înrourată”[10], „tot produce-va toate pămîntul”, „chiar şi vînjosul pe tauri din juguri va scoate plugarul”, „Pan chiar, cu Arcadia arbitru, ar declara că învins e” de s-ar întrece cu poetul ş.a.m.d.

Altfel scris, evul de aur al umanităţii se reinstaurează, un nou neam de aur răsare, „pruncul a zeilor viaţă primi-va, cu zeii vedea-va amestecaţi pe eroi”. Am dezvoltat această sugestie călinesciană prin metoda hermeneutică, tocmai pentru a putea intercepta un Lucian Blaga pe care vom încerca a-l decripta conform unui cod de ultimă oră: o teologie a transmodernităţii al cărei efort transdisciplinar este îndreptat spre ambiguităţile generate de diversitatea de idee ce înconjoară omul modern şi asaltul continuu al ereziei împotriva Cuvîntului Divin. [11]

În monumentala sa „Istorie...”[12], G. Călinescu, referindu-se la Nichifor Crainic, emite judecata că acesta are „nostalgia paradisului”, adică a „cetăţii eterne, ageografice şi atemporale”(pag. 873). Un asemenea loc pare să fie, în poezia lui Lucian Blaga, legendara Eutopia, insolita Arabida, fericita Arcadie, al căror „peisaj transcendent” face trimitere la "mirajul unei ţări mitice"[13], la „loc favorabil”, propice germinării, creşterii, pămînt primitor, patrie-grădină paradisiacă(din greacă : eu- bine; topos-loc), atît în sensul obişnuit, cît şi în acela de topos al poeziei, patrie a devenirii şi creşterii semînţelor-cuvinte.”Cultul naturii” dobîndeşte substrat cosmic, impulsiuni macrocosmice, dezvăluindu-i poetului

BDD-A27909 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:33 UTC)

dimensiunea nemărginirii şi aducîndu-l în postura unui zeu reînviat(a se înţelege un Dumnezeu liber de propria sa condiţie degradată, înstrăinată de om, abstracţiune, deus otiosus - zeu creator îndepărtat de creaţia sa), într-o „eră nouă”, în cinstea căreia „rostirea îmbracă acea formă de toast, compus din cuvinte augurale ce alcătuiesc un nobil excelsior”. „Un măr cu carnea egală şi suavă peste tot”, opera poetică antumă abundă în spiritualizări şi stilizări, în aureolări ale fiinţelor cîmpeneşti, fenomene de lumină şi angelic, izbucnind în pacea agrestă în care murise Pan. Toate ne dau o derivaţie bizantină a vechiului panism, încă sălbatică şi rurală, pe care am numi-o bucolic creştin, rusticitatea care „se eterizează fără să se distrugă”. În „Paşii profetului”, Blaga are în plus faţă de Vergilius trăirea pastorală în toată intensitatea senzaţiei şi cu un sens metafizic, căci – îl citez tot pe G.C. – „Mai mult decît o amintire mitologică, Pan este în bucolica lui Blaga o întrupare a voluptăţii de a participa la toate regnurile, de a surprinde mai cu seamă măruntele mişcări vitale”. În acest panteism extatic şi extactic, trupul colaborează cu visul, miracolul anonim al universului trece în mit creştin, flora şi fauna se fac mai ascetice, mai simbolice, aproape mistice, dezvoltîndu-şi latura de sacralitate, încercate de nostalgii fără nume. Orizontul are luminişuri spirituale, totul este cîmpenesc, idilic, material, sediul profan al sacrului, căci – scrie Mircea Eliade [14] „la începuturi”, Fiinţele divine sau semidivine îşi făceau lucrarea pe pămînt... Omul doreşte să regăsească prezenţa activă a zeilor, doreşte să trăiască în Lumea proaspătă, curată şi puternică, aşa cum a ieşit ea din mîinile creatorului. Nostalgia perfecţiunii începuturilor explică în mare parte întoarcerea periodică in illo tempore . S-ar putea spune, în termeni creştini, că este vorba de o „nostalgie a paradisului”... Însă Timpul mitic pe care omul se străduieşte să-l reactualizeze periodic este un Timp sanctificat de prezenţa divină. Putem spune că dorinţa omului de a se afla în prezenţa zeilor şi într-o lume desăvîrşită(abia născută) corespunde nostalgiei stării paradiziace. O mare inocenţă cuprinde pe toate făpturile şi totul e plin de miracol şi de aşteptare, senzualitatea se împerechează cu serafismul.

În "Lauda somnului" procesul de spiritualizare(poetul se opreşte la mijloc între cer şi pămînt - atitudine eretică - şi pipăie concretul lăsîndu-se nostalgizat de spirit) e mai înalt şi poetul cade într-o nostalgie edenică, într-o lîncezeală numită „tristeţe metafizică”, încercînd să depăşească spaţiul terestru, să evoce un "peisaj transcendent" şi mai ales să depăşească momentul biografic, să intre în fondul ancestral, transbiografic. Iar mediul potrivit sustragerii de sub orizontul solar şi intrării în metafizic este somnul, „stare Dumnezeiască”, de " tandră osmoză-identificare cu fondul primar”[15], numai pe această cale fiinţa scăpînd de boală, de-o tînjire arghezianã, de-un spleen pe care şi îngerii l-au contactat. Exact ca în „Heruvim bolnav”, raiul cunoaşte putrefacţia; ceea ca rămîne strict personal în „Paradis in destrămare” este latura pictural-stilistică, abundenţa de îngeri, înlocuirea prin ei a oricărei figuraţii umane, care dau un fel de convenţie graţioasă. „Paradisul în destrămare” – subliniază Marin Mincu – echivalează cu o decădere a cunoaşterii de orice fel. Paradisul în concepţia blagiană era cel panic, în care făpturile ţineau loc de cuvînt, se autoreprezentau, fiind ele însele semne. Degradarea semnelor instituite univoc este simultan o destrămare a fiinţei, „Semnul paradisiac”, „taina” şi „minunea” iniţială a „corolei” lumii, cunoaşte trepte descendente. „Paradisul în destrămare” este în fond lumea textualizată: „Lumea biblică sau mitică este lecturată în negativ, trecînd din registrul consacrat, acela al sensului univoc, la registrul semanticităţii ambigui.”[16]

5. PRIN PRISMA FILOSOFIEI, CI NU PRIN ACEEA A ORTODOXIEI

În ziarul "Viaţa", din 26 mai 1942, într-un interviu, Lucian Blaga îşi precizează atitudinea faţă de ortodoxie,(în urma nedumeririlor cu care o carte precum "Religie şi spirit" a fost întîmpinată de către cercurile bisericeşti), în aceşti termaai: „E o confuzie care se face identificîndu-se ortodoxia cu românescul, cînd de fapt ortodoxia nu este decît o parte în acest românesc. Este o religie care a fost asimilată de spiritualitatea românească, originea ei fiind grecească şi bizantină. Spiritualitatea românească e mult mai largă, mult mai bogată. NU se

BDD-A27909 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:33 UTC)

poate face o privire asupra acestei probleme subordonîndu-te ortodoxiei – această privire trebuie făcută cu ochiul clar al filosofului, care se situează în afară de orice constrîngere; pentru a avea o impresie de ansamblu. Or, cred că s-a putut vedea din toată opera mea filosofică de pînă acum că felul meu de a gîndi este profund românesc. Deci, lucrarea de care vorbesc nu poate fi neromânească, pentru că nu este privită prin prisma ortodoxiei, ci prin aceea mai largă a filosofiei."

O primă poziţie intransigentă, căreia prea puţin îi găsim justificare, o luase Dumitru Stăniloaie[17], în 1942, într-un studiu polemic răstălmăcitor, aproape regretabil, care, parcurs pe îndelete, mi-a lăsat un gust amar. Iată, spre edificare, concluzia finală: „ E o mare durere pentru noi că domnul Lucian Blaga a zădărnicit posibilitatea ca creştinismul şi în special ortodoxia românească să poată arăta în Domnia sa un exponent al lor, un luminător al unor taine fermecătoare ale lor. Pierderea e simţitoare şi pentru neam şi pentru ortodoxie, dar mai mare este pentru domnul Lucian Blaga, a cărui filosofie ar fi putut fi transmisă din veac în veac în legătură cu ele. În ipostaza în care s-a dezvăluit acum, nici neamul nici ortodoxia nu-l mai pot urma, căci nu se mai recunosc în ea. Să sperăm totuşi că se va întoarce. Istoria cugetării omeneşti mai cunoaşte asemenea întoarceri vivificatoare şi mîntuitoare."

Da. Cu Blaise Pascal s-a petrecut un asemenea fenomen: în noaptea de 23 noiembrie 1654, o fulgerătoare „conversiune" ca urmare a unei crize de dezgust faţă de lume. Dar Blaise Pascal s-a despărţit de filosofia scientistă ca să adere la textul sacru, ce relevă un alt tip de cunoaştere imanentă, gînditorul declarînd supunerea sa totală faţă de legile credinţei codificate de evanghelie, nu faţă de decriptarea raţională a sensului existenţei unui salvator al lumii, fie el chiar de origine divină[18]. Savantul şi credinciosul, filosoful şi apologetul religiei creştine s-au separat iremediabil şi definitiv,rupîndu-l în două pe gînditor şi lumea sa, care-i alcătuiau de fapt fiinţa integrală, îmbolnăvită, dereglată psihic, masochist, firește pentru a atinge un grad supraomenesc, de puritate hialină.

Dimpotrivă, Lucian Blaga a demonstrat forţă morală, a evitat stările de anxietate existenţială, n-a degenerat în oboseala trăirii fără certitudini, nu s-a speriat de o viaţă lipsită de sprijinul acordat de graţia chemată cu atîta stăruinţă, nu şi-a încins corpul cu o centură plină de cuie, ca să nu-şi poată întoarce privirea atrasă poate involuntar de farmecul feminin. „Au contraire", Lucian Blaga are un cult al erosului, „este şi un poet solar al iubirii, fixată...într-un spaţiu dominat de duhul înverzirii. Cîntecul erotic se pierde în extazul contopirii într-o geologie purificată pînă la transparenţă"[19]. Cuplul de îndrăgostiţi a fugit din cetate, unde legea şi morala funcţionează, şi se refugiază în mijlocul naturii calme, edenice, purificatoare.

Poetul se arată mai puţin preocupat de semnele transcendentului şi mai mult de imaginile unei naturi euforice. Ca în opera lui Dante, dragostea animă totul, evadează (reflex expresionist) într-o bucolică dogoritoare şi este declarată, solemn „singurul triumf al vieţii/asupra morţii şi ceţii" (Epitaf pentru Euridike), sub vraja ei poezia este mai vie, „o fată frumoasă e o fereastră deschisă spre paradis", în timp ce „mai verosimil decît adevărul e cîteodată un vis". Într-o parabolă(A fost cîndva pămîntul străveziu) poetul avansează o ipoteză cosmogonică: pămîntul, cîndva translucid „în sine îngînînd izvodul clar şi viu", şi-a pierdut atributele luminozităţii, întunecîndu-se „ lăuntric ca de-o jale, de bezne tari", cînd păcatul şi-a făcut „pe subt arbori cale". Numai puterea iubirii îl readuce în starea iniţială. De altfel în postume, totul devine foc, flacără, diafan, paradisiac.

Paradisul bucolicii blagiene este alb. Albul blagian este o culoare a iniţierii, a revelaţiei, a stării de graţie, a transfigurării care uluieşte. Este „simbolul renaşterii împlinite, al consacrării" şi are „o valoare ideală" semnalizînd mutaţiile fiinţei: moartea şi renaşterea[20].

Ion Pop [21] se numără printre exegeţii care a prins funcţia hotărîtoare a erosului în mitologia blagiană. Acesta constituie un factor de transfigurare a eului, în procesul simbolic de restaurare a condiţiei adamice, paradisiace. „Erosul reînviat în fiinţa umană va avea în permanenţă o funcţie de regenerare", exprimînd năzuinţa de dezmărginire, de integrare a

BDD-A27909 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:33 UTC)

fragmentului uman în Totul cosmic. După cum se poate observa, cadrul peisagistic în care se reconstituie sentimentul iubirii pierdute este edenic, este o „geografie mitologică", în care înaltul şi adîncul comunică, celestul şi telurícul se întrepătrund, uman şi cosmos se unifică prin reciprocă oglindire. Totul aparţine însă unei reverii a trecutului, este obiect al nostalgiei. Căci cuplul a fost exclus din edenul însufleţit de eros, eul însingurat, încins de tristeţe, poartă pe umăr „coasa tăgăduirei", iar noul Adam şi noua Evă acuză un sentiment al neîmplinirii şi alienării. Comuniunea cuplului este regăsită doar într-un spaţiu arhaic – un echivalent al paradisului pierdut (Sufletul satului). Tot erosul devine energie transfiguratoare, capabilă să restituie eului poziţia de axis mundi. Perechea adamică îşi reintră în durata edenică în „joia focului" (timpul median, central) şi în „amiaza locului" (spaţiul paradisiac). Şi iarăşi iubirea este aceea care ajută limbajul poetic să redevină un fel de limbă adamică, păstrînd prospeţimea şi adîncimea de sens a întîielor cuvinte prin care Adam identifica lucrurile în spaţiul paradisiac. Verbul dobîndeşte valori magice, iar poezia este atunci un descîntec în care forţa cuvîntului asigură pătrunderea spre adîncurile de obîrşie, Iată tot atîtea „deschideri ale eroticii blagiene către orizonturi ale împlinirii convergînd în miticul spaţiu paradisiac" – îl citez iarăşi pe Ion Pop – asupra cărora se apleacă, cu aceeaşi aplicaţie teoretică, şi Eugen Todoran.[22]

Dislocînd mitul în esenţa omenescului, Blaga optează pentru inversiunea sacrului cu profanul, Iar principiul central ai dislocării este Erosul ca principiu cosmic totalizator în structura generală a mitului antropogonic. Erotismul lui Blaga este cel al spiritului modern. Pentru el iubirea apare ca o „viziune poetică întreţinută de miturile iubirii, ca o tensiune între om şi Dumnezeu", ca întemeietoare a omului într-un mit antropogonic după legile firii, „legea iubirii fiind o lege a naturii, ce mereu se reînnoieşte în ciclurile ei cosmice". „Focul iubirii este însoţit de o intenţie de purificare, ca orice simbol care gravitează în jurul ascensiunii sau al luminii, cum susţine Gilbert Durand[23], în aşa fel că toate practicile ascensionale sunt în acelaşi timp tehnici de transcendenţă şi practici de purificare. „Iubirea este destinul uman al unei eterne întoarceri, în care începutul şi sfîrşitul coincid". „Iar dacă, în dialectica legii universale întemeiate pe acelaşi mit al schimbării naturii, menţinem din fondul dionisiac al orphismului explicarea dualităţii naturii umane, reunificată prin iubirea ca factor cosmic totalizator, în cele două feţe ale devenirii vom avea axul lumii, al cărui capăt de jos este „focul" pămîntului, iar cel de sus este „lumina" cerului."

6. POEZIA ÎNSĂŞI – UN PARADIS

Arta poetului rămîne cel mai pur exerciţiu al gîndului de-a se fi întrupat în poezia „pură". Adică, răstălmăcesc eu însumi, poezia însăşi, al cărei nume evocă un paradis de alambicuri, retorte, laboratoare, de secrete magii albe, insuflate de divinitate. Idealul paradisiac înseamnă, finalmente, dor de frumuseţe, de arhetipuri, înseamnă înseninare a gîndului, după experienţa tragică a unui paradis în destrămare, expurgare a liricului de vanităţi, futilităţi, exterioritaţi.

Poetul, căutător de sine, redescoperă - în sine - acest rai ontologic, printr-un sacerdotal act de iniţiere, reluată obsesiv din nostalgia originarităţii şi din aspiraţia spre o lume perfectă, gen utopie. Poezia exprimă lumea în cea mai senină şi mai abstractă formă a ei. Ea se întoarce în acele regiuni ala nemuririi, de care sufletul îşi mai aduce aminte, regiuni unde omul adamian se bucura de privilegii qasidivine, contemplînd – zis-a Platon – acele esenţe perfecte, simple, calme şi fericite şi fiind, el, limpede, liber de corpul-mormînt.

Cît misticism este în arta poetului? Contemplarea extatică, religioasa reculegere pe pragul de templu al universului nu e propriu-zis misticism. E încercarea omenescului de a-şi imagina, de a-şi apropia, de inteligenţa sa, spaţiul esenţial de dincolo de viaţa ca timp, e dreptul ontologic de a se ridica la măsura ideală a universului. Sau cu vorbele lui Ion Barbu[24], principiul poeziei conceput „ ca o spiritualitate a vizualităţii", îl constituie „ Geometria înaltă şi sfîntă". „Durata specială a poeziei d-lui Blaga e duritatea Fabulei, vis al

BDD-A27909 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:33 UTC)

umanităţii". Caracterizîndu-i stilul, Ion Barbu reţine ca trăsături intemporalul şi cerescul şi-i identifică lirismul ca funcţie: întărirea unei moralităţi eterne. Eu însumi, într-un studiu anterior[25], îl fixam pe Blaga ca poet al transaparenţei; „Poezia ca „preschimbare" este deci o unitate a contrariilor, lejer sesizabilă la nivelul textului: „Ce se preschimbă-n poezie?/ Numai lucrurile cari s-au stins/ trecînd în amintire"(Alchimie). Lucrurile fiind mereu predispuse să-şi înceteze existenţa de simple semne magice pentru a redeveni obiecte şi a participa plenar la alchimia împăcării cu natura, poetul, temîndu-se a le pierde tîlcul, se cuprinde în ele determinîndu-le, pentru a defini figura poetică în raport cu dubla ei condiţionare"... Locuindu-le, poetul le pune în stare de transaparenţă, înlesnindu-ne nouă a descoperi în ele cristalul, a vedea în ele prototipul desăvîrşit.

7. EMINESCIANISM ŞI BLAGIANISM

Lucian Blaga reprezintă, el însuşi, pentru literatura română, o monadă. În acest microcosm „se oglindeşte, mai mult sau mai puţin clar, lumea în întregul ei"[26]. Care lume? Lumea în care a trăit poetul? Fireşte că da şi fireşte că nu! Este vorba de „lumea" creată de Dumnezeu, în care „nu există două monade absolut la fel" şi de lumea preluată de oamenii parcă din ce în ce mai greu de scos din alienarea lor. John R.W. Stott, autor britanic, slujind în renumita biserică anglicană "All Souls" Langham Place din Londra, în care a ocupat din l975 funcţia onorifică de Rector Emeritus, întemeietor al Institutului londonez pentru studiul creştinismului contemporan, şi-a dedicat întreaga viaţă comunicării mesajului creştin într-o manieră relevantă pentru cultura contemporană şi readucerii creştinismului în viaţa publică din Marea Britanie. Acesta a dedicat unul din eseurile sale „paradoxului umanităţii noastre[27], conferindu-i „o consecinţă personală", care indică „nevoia şi speranţa răscumpărării, a iertării şi a unui nou început". Fiind murdari şi egoişti, oamenii trebuie să fie răscumpăraţi şi, pentru că poartă chipul divin în ei(care a fost distorsionat, dar nu distrus), o astfel de răscumpărare este posibilă. E posibil să li se dea un nou început în viaţă şi atunci, prin Iisus Hristos, (a se vedea poemul lui Blaga „Isus şi Magdalena"), alienarea poate fi transformată în reconciliere, înfrîngerea în victorie.

Deloc întîmplător, mă folosesc în acest modest exerciţiu interpretativ şi de o afirmaţie a lui Marin Sorescu: „Este foarte mult Eminescu în Blaga"[28]. Sigur că este foarte mult Eminescu în Blaga! Ca să ne dumirim dimpreună asupra acestei aserţiuni, mă ajut de cîteva sugestii oferite de lucrarea lui Marin Beşteliu, „Imaginaţia Scriitorilor Romantici", cu oprire asupra temei care ne va preocupa în continuare.

În „Memento mori", „mitul Greciei antice...e un mit al edenicei vîrste primare, cînd zeii vieţuiesc alături de muritori şi viaţa e o lungă idilă. Natura e animată, integrată aceluiaşi suflu vital unic în care elementele se contopesc... Forţa cîntării lui Orfeu simbolizează dobîndirea prin harfă a împlinirii ca şi pericolul chemării magice. Lira aruncată-n mare sau în haos anulează edenul vrăjit !"[29].În „Miradoniz", întîlnim gîndul miticei armonii primare răsărind deasupra edenului floral, ca şi la Blaga mai tîrziu, „perspectiva spre înalt este întotdeauna însoţită - antitetic - de una spre adînc:..."din aceeaşi rădăcină creşte o insulă în sus şi una-n jos", în care zîna Miradoniz culege o floare, spre a o arunca în fluviul bătrîn, prinde-o pasăre măiastră de aur, i se aşază între aripi şi zboară-n noapte printre stele de-aur." „Idealul este imaginat existînd în centru", în jurul căruia gravitează universuri ce sugerează deopotrivă nesiguranţa perceperii, învăluită în vraja şi panteismul primar al armoniei cosmice.

Iată-l pe Mihai Eminescu insistînd asupra vîrstei de aur a omenirii, cea de dinaintea căderii, în care fiinţa umană era integrată ritmului obscur al vieţii cosmice prin instinct şi nu fusese tulburată de neliniştea îndoielii, confirmată în întrebări grave. Jubilaţia recontopirii în edenul primar este misterios înfiorată de acorduri elegiace. Poetul descinde într-o Dacie imaginară, cu o geografie mitologică grandioasă, într-un timp estetic al mitului vîrstei de aur. Zeitatea proteguitoare a vîrstei mitice a începuturilor de viaţă şi de fiinţă etnică este Luna. Fantezia compune un paradis reluat la nesfîrşit în detalii noi. Citez iar din „Memento

BDD-A27909 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:33 UTC)

mori”![30]; deşi în întreagă „Panorama deşertăciunilor” toposurile paradisiace impun poemului „un suflu liric fără limite”; ”şi cu scorburi de tămîie şi cu prund de ambră de-aur,/ insulele se înalţă cu dumbrăvile de laur;/ zugrăvindu-se în fundul rîului celui profund,/ cît se pare că din una şi aceeaşi rădăcină/ un rai dulce se înalţă, sub a stelelor lumină,/ Alt rai s-adînceşte mîndru într-al fluviului fund// .../ Aeru-i văratic, moale, stele izvorăsc pe ceruri,/ florile-izvorăsc pe plaiuri a lor viaţă de misteruri / vîntu-ngreunînd cu miros, cu lumini aerul cald;/ dintr-un arbore într-altul mreje lungi diamantine/ vioriu sclipesc suspine într-a lunei dulci lumine,/ rar şi diafan ţesute de painjeni de smarald." Precizez că Olimpul dacic este Pionul poetizat şi de Gheorghe Asachi, Eminescu excelînd prin apelul la basm/poveste ca la un spaţiu poetic primordial pe care fantezia trebuie să-l restaureze conferindu-i vechea splendoare, inaugurantă.

Lucian Blaga are şi el sentimentul proporţiilor mari, titanice. „Este prin excelenţă poetul preocupat de adînc, în particular de adîncul preistoric, şi de departe, în acelaşi timp şi de departele precosmic, din care izvorăşte „Lumina dintîi” - scrie Mihai Cimpoi [31]. Pe temeiuri noi, şi la Blaga, se instituie heideggerianul joc al închiderii în luminiş al Fiinţei. Şi la Blaga lumina apare ca simbol al trăirii sub semnul Absolutului. Deosebindu-se de Eminescu, lumina blagiană nu doar scoate Fiinţa în deschis, ci este semnul valorii supreme, al Purităţii absolute. Scufundarea în lumina originară are, ca şi la Eminescu, semnificaţia mai adîncă de regresiune în preistorie sub semnul dacismului şi al mioritismului. „Asemenea Daciei solare eminesciene necăzute în istorie, Dacia blagiană este un tărîm al începuturilor”.

Zamolxe este prezent la amîndoi poeţii ca om-zeu, blagianul Zamolxe fiind mai apropiat de eminescianul Decebal decît de eminescianul Zamolxe. În acest sens, blagianul Zamolxe îşi concepe existenţa cerească-pămîntească doar ca un dialog cu Dumnezeu. În misterul păgîn al lui Blaga apare şi o notă specifică lui: Dumnezeu este ipostaziat în diferitele înfăţişări ale naturii şi apărînd ca un Mare orb aste dus de mînă. Conflictul dintre Zamolxe şi Mag sau dintre Zamolxe şi mulţime este comparabil cu conflictul eminescian între geniul hyper-eonic şi „cercul strîmt.” „Cele două universuri poetice – îl citez iarăşi pe Mihai Cimpoi – se aseamănă enorm şi prin conceperea lor ca o reproiectare şi replăsmuire mitică a universului ca atare cu geneza, cu devenirea... Momentul genetic, ca şi acela apocaliptic, extinctiv, au o pondere specifică la cei doi poeţi. Blaga însă pune mai stăruitor accentul pe apocaliptic ca pe o esenţă primordială a lumii. Iminenţa golurilor existenţiale este resimţită de Blaga cu o intensitate eminesciană, cu particularitatea că la el flăcările senzorialului incendiază orizontul.

Convertindu-şi tristeţea metafizică în beatitudine, poetul adoptă transcenderea senin-mioritică a gîndului Nefiinţei. Ceea ce la Eminescu este pură întoarcere la origini, la Blaga e sacralizare. Blagianismul poietic este un eminescianism potenţat cu orizontul apocalipticului şi al misterului

8. ÎNTRE DUHUL PRIMITIV ŞI CREŞTINISMUL REVELAT

Bîntuiţi, precum atîţia alţii (Şerban Cioculescu, Ov. S. Crohmălniceanu, Constantin Ciopraga, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Ioan Holban, Dan Botta, Eugen Todoran, Simion Mioc, Alexandru Tănase, Alexandra Indrieş, Perpessicius, Dan C. Mihăilescu, Mircea Tomuş, George Gană, Cristian Moraru, Gheorghe Grigurcu, Ion Pop, Mihai Ralea, Tudor Vianu, Eugen Lovinescu, Petru Comarnescu, Mihai Cimpoi, Marin Mincu ş.a.m.d.) de „patima” blagianismului, mă străduim la rîndu-mi a-l percepe ca fenomen liric, ca limbaj auctorial, ca identitate spirituală. Un prim indiciu l-am aflat în Eugen Lovinescu, care crede că „lirismul domnului Blaga se reduce, deci, în genere, la un impresionism poetic” care „se înseamnă prin imagine”. Iar aceste imagini sunt „adevărate cochilii, ornamentat sculptate, ale unor impresii fie de ordin senzorial, fie de ordin intelectual.”[32] Pista lovinesciană trimite iarăşi la Mihai Cimpoi care referindu-se la mijloacele mitopoetice ale lui Lucian Blaga avansează ca ipoteză da lucru schimbarea acestora în consens cu vîrstele şi treptele eului.

BDD-A27909 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:33 UTC)

Astfel „impresionismul ar corespunde, paradisiacului, expresionismul lucifericului, iar clasicismul tîrziu, cu inflexiuni folclorice, mioriticului”[33]. Într-un foarte recent „poem critic" acelaşi cercetător ambiţionează o culegere – deloc exhaustivă – a semnificaţiilor mitului paradisiacului, într-o manieră, ce-i drept, eseistică, dar care, descifrată cu atenţie, devine utilă cercetării aplicate.

La Blaga, lumea porneşte de la originile ei genetice, aurorale. Universul vegetal e exuberant, plin de vitalitate debordantă. Discursul poetic se transformă „într-un ceremonial susţinut după legile minus-cunoaşterii”[34]. Jocul heideggerian al revelării/ascunderii fiinţei e nu doar trăit, ci şi supra-trăit în imanenţa lui aici şi totodată în transcendenţa lui dincolo. Blaga pune în cumpănă, în modelul său ontologic, nebunia dionisiacă a mişcării şi înţelepciunea apolinică a echilibrului, a repausului. Blaga asigură Lumii o prospeţime de prim moment al genezei. Faptul se datoreşte autorevelării ei din propriul suflet, despre care se vorbeşte în „Pietre pentru templul meu”: „Lumea mi se pare atît de nouă, încît îmi vine să cred că ea se produce în fiecare zi din nou din sufletul meu: cum Heraclit credea că soarele se face în fiecare dimineaţă din nou din aburii mării.” În paradisul blagian (iată o interesantă definiţie a acestuia: Întîiul stat. – Înainte de căderea în păcat a celor dintîi oameni, paradisul era o simplă colonie a lui Dumnezeu. Prin căderea în păcat a cetăţenilor săi, Paradisul a devenit pentru puţin timp un stat autonom. E regretabil doar că istoria acestui stat a fost atît de scurtă.”[35]), absolutul e trăit în linişte şi în mişcare, imaginea esenţializată a lumii se ascunde în semne runice, în tîlcuri nedescifrabile, eul rătăceşte, alunecă, se întoarce in illo tempore, lumea se replăsmuieşte sub semnul misticului, într-o aventură de competiţie cu Demiurgul. Mioriticul îi asigură poetului dezinteresarea organică de ceea ce este în univers, căci este suficientă conştiinţa că este în el, ca într-o matriţă încă incandescentă.

Ca să poată fi creator, omul trebuie să renunţe cu bucurie la cunoaşterea absolutului[36], căci absolutul este sădit aprioric în el. Poetul - citez tot din Mihai Cimpoi – „nu stă în faţa unui univers creat, ci a unui univers creat în sufletul lui, mereu matinal şi înrourat” cu temeiuri sacre, a cărui stăpînă suverană rămîne taina”. În această lume există doar „nebănuite trepte” în drumul spre „mumele sfintele”, În palma omului rodul cade la simpla salutare ritualică a acestuia, fiinţa lui se lărgeşte, cu o naturaleţe necontrafăcută apar adîncimile iubirii sau ale lumii înseşi, metafizica i se încrede florilor interioare ale gîndirii. Blaga este, ca şi Eminescu, „un mare organicist care se modelează după necesităţile spontane ale firii”. În Edenul(raiul) său ontologic, omul ca eu scindat îşi valorează nu unitatea dată, ci multiplicitatea acesteia, trăind o tensiune extremă a comunicării care este de fapt o metacomunicare a fiinţei anume ca multiplicitate, între el şi omul transmodern sau cel care se consacră actului hermeneutic întrevăzîndu-se o filiaţie programatică.

Botezat , alteori, „ţară a făgăduinţei” purtată în sinele ieşit în real, raiul blagian e „geometria proiectivă a spaţiului spiritual”[37] în care „Dumnezeu nu este o fiinţă cu identitate şi profil precis, ci mai curînd un „loc”, un „grad”, la care pot fi avansate cele mai diverse mărimi." Şi din care, căzînd , Lucifer îşi pierde transparenţa şi are primul simptom fizic: vederea la picioarele sale a umbrei pe care o proiectează. Materia însăşi e transparentă căci – îşi notează Lucian Blaga – în „ Edenul insulei (Secţiunea „Discobolul”- „ se pare că spiritul nostru vede materia numai fiindcă exigenţele fizice ale corpului în care se găseşte întrupat îi impun această sarcină ce-i repugnă”. Spiritele pure sunt, probabil, lipsite de sensul necesar perceperii materiei. S-ar putea deci ca pentru spiritele pure lumea noastră materială să dobîndească o transparenţă eterică. Pe sfera exterioară a lumii - un înger a scris: „Atenţie! Fragil!”. Sentimental, poetul realizează o emoţionantă paralelă între artă şi morală acestea asemănîndu-se „în măsura în care un mărgăritar seamănă c-o lacrimă”. Căci „se ştie că suferinţei pricinuite de-un fir de nisip - scoica îi răspunde cu un mărgăritar . Aceleiaşi suferinţe - ochiul i-ar răspunde c-o lacrimă.” Căutînd chiar geneza sentimentalismului, Blaga consideră că vinovată de geneza acestui mod este Eva. În momentul cînd părăsea paradisul ea

BDD-A27909 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:33 UTC)

şoptea tăcutului Adam; „Partir c-est mourir un peu”. Înainte de a părăsi paradisul, cu Adam era cît pe aci să se întîmple o dramă. Conştientizînd căderea în păcat „era pe cale să se spînzure de pomul cunoaşterii. Dar a fost alungat la timp de prin părţile locului, pentru ca acest simbolic act de protest să nu aibă loc.”

Ca fenomen liric deci, Lucian Blaga efectuează o „operaţie care are ca scop regăsirea sufletului primitiv nu ca atare, ci ca factor exclusiv de contact nemijlocit cu misterul cosmic”. În alcătuirea sufletească a primitivului, el vede „o regăsire a esenţialităţii omului”, nefiind vorba de naivitatea unei mitologii creştine , ci de „reconstituirea structurii imanente a omului, în stare ideală”, starea genuină fiind o coordonată permanentă a poemelor. „Duhul primitiv păgîn şi creştinismul revelat” se întrepătrund osmotic şi ajută să desluşim două zone deosebite în poezia sa. Pe de o parte, această recreare a sufletului primitiv, care îmbină armonic contradicţiile dintre cosmologia păgînă şi adaosurile religiei creştine. Pe de altă parte miturile şi eresurile populare, poezia de esenţă metafizică, în care creatorul iese din structura sufletului primitiv pe care şi-l recîştigase. „Accentul acestei poezii e profund individualist şi, din confruntarea sufletului său cu dumnezeirea, poetul ajunge la tăgăduirea ei dramatică. Dacă aşadar dumnezeirea se revelează universal, însufleţind cosmosul vegetal şi anorganic, ea îşi vădeşte neputinţa, în faţa conştiinţei individuale a celui ce o caută. Între aceşti doi poli, ai revelării hărăzite cosmosului, dar refuzată individului conştient, pendulează creaţia poetică a lui Lucian Blaga.”[38] Şi, în continuarea studiului său, de care mă servesc acum, Şerban Cioculescu identifică la rîndu-i ca valori pozitive, sub raport etic, „sufletul primitiv, anorganicul, precum şi satul, ca un Eden lăsat omenirii şi după consumarea păcatului originar”. Din acest unghi, omul modern este un damnat, iar „fericirea nu îi este îngăduită în cadrul aşezării sale geografice şi în cercul nedumeririlor lui morale, ci se recîştigă prin terapeutica sufletească a regăsirii sufletului primitiv, sau în viaţa vegetativă, ori mai sigur în starea onirică”, oniricul transfigurat în stare divină” nemaiputîndu-se întemeia pe un eres popular ci fiind mai degrabă „o erezie culturală, de esenţă subiectivă”.

În concluzie, meritul poetic şi poietic al lui Lucian Blaga ar fi că a abătut interesul exclusiv pentru faptele conştiinţei în direcţia vieţii organice şi a subconştientului ancestral şi că a rechemat la viaţă iraţionalul etosului popular prin procedee de savantă poetică, în plus revendicîndu-şi dreptul de a înfrunta şi problematica lirică, a căutării dumnezeirii. Poezia-i în totalitate cuprinde, aşadar, în sensuri divergente, preocuparea modernă pentru latenţele vieţii alogice şi iraţionale, dar şi tot atît de modernele nelinişti metafizice, anticipînd transmodernitatea şi noua paradigmă a transmodernismului pe tărîm românesc.

BIBLIOGRAPHY

1. Dan Botta: Limite şi alte eseuri, Editura Crater, Bucureşti, 1996, pag. 35.
2. Rudolf Otto: Sacrul, Editura Dacia, Cluj, 1992, Manifestarea sacrului, pag. 172.
3. Lucian Blaga: Hronicul şi cîntecul vîrstelor, Editura Minerva, Bucureşti, 1990, pag.5.
4. Ioan Holban, în postfaţă şi bibliografie, la Lucian Blaga: Hronicul şi cîntecul vîrstelor, Editura Minerva, Bucureşti, 1990, pag. 220.
5. Ioan Holban, în postfaţa şi bibliografie la Lucian Blaga: Hronicul şi cîntecul vîrstelor, Editura Minerva, Bucureşti, 1990, pag. 228.
6. Lucian Blaga: Trilogia culturii, Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1969, paginile 52, 56.
7. Lucian Blaga: Opera poetică, Editura Humanitas, Bucureşti, 1995; Ediţie îngrijită de George Gană şi Dorli Blaga.
8. Francesco de Sanctis: Istoria literaturii italiene, Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti 1965; Traducere, studiu introductiv şi note de Nina Facon, pag. 188.
9. Vergilius: Bucolica. Georgica, Institutul European, Iaşi, 1997, Traducere de Nicolae Ionel.

BDD-A27909 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:33 UTC)

10. Publius Vergilius Maro: Opere. Bucolicele. Georgicele, Traducere de Nicolae Ionel, Institutul European, Iaşi, 1997, pag. 37.
11. Anthony N.S. Lane, Daniel Bulzan, Silviu Rogobete, John R. W. Stott: Erezie şi Logos, Contribuţii româno-britanice la o teologie a postmodernităţii, Editura Anastasia, Bucureşti, 1998.
12. G. Călinescu: Istoria literaturii române de la origini pană în prezent, Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Ediţie şi prefaţă de Al. Piru, Editura Minerva, Bucureşti, 1975.
13. Z. Cârlugea: Poezia lui Lucian Blaga, Editura „Alexandru Ştefulescu", Targu-Jiu, 1995, pag. 145.
14. Mircea Eliade: Sacrul şi profanul, Editura Humanitas, Bucureşti, 1995, pag, 81.
15. Ion Pop: Lucian Blaga, Universul liric, Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 1981, pag. 124
16. Lucian Blaga: Poezii, Editura Albatros. Texte comentate. Lyceum. Antologie, tabel cronologic, prefaţă şi comentarii de Marin Mincu, Bucureşti, 1983, pag. 179.
17. Dumitru Stăniloaie: Poziţia domnului Lucian Blaga faţă de creştinism şi ortodoxie, Ed. Paideia, Bucureşti, 1993.
18. Pascal: Cugetări, Texte alese, Colecţia Eseuri, Ed. Univers, Bucureşti, 1978, Interogaţii asupra lui Pascal de Romul Munteanu, pag. XIII.
19. Eugen Simion: Scriitori români de azi, II, Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 1976, Lucian Blaga, pag. 127-128.
20. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant: Dicţionar de simboluri, Vol. I (A-D), Ed. Artemis, Bucureşti, 1994, pag. 75-78.
21. Ion Pop: Lucian Blaga, Universul liric, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1981, pag. 77, Feţele erosului.
22. Eugen Todoran: Lucian Blaga, Mitul poetic, Ed. Facla, Timişoara, 1981, pag. 332.
23. Gilbert Durand: Figuri mitice şi chipuri ale operei - de la mitocritică la mitanaliză, Ed. Nemira, Bucureşti, 1998.
24. Ion Barbu: Versuri şi proză, B.P.T., 1984, Ed. Minerva, Bucureşti, Legenda şi somnul în poezia lui Blaga.
25. Ion Popescu-Brădiceni: Elemente de poetică în postumele lui Lucian Blaga, în „Revista Învăţătorimii Gorjene", serie nouă, 1-2, anul IV, iunie 1995, Tîrgu-Jiu, pag. 83-87.
26. Lucian Blaga: Trilogia cosmologică, Humanitas, Bucureşti, 1997, Diferenţialele divine, pag. 37.
27. John R.W. Stott: Paradoxul umanităţii noastre, în Erezie şi logos, Contribuţii româno-britanice la o teologie a postmodernităţii, Ed. Anastasia, Bucureşti, 1996, pag. 154-155.
28. Marin Sorescu; Biblioteca de poezie românească, Comentarii şi antologie, Ed. Creuzet, Bucureşti, 1997, Lucian Blaga. Nimb învăpăiat, pag. 327
29. Marin Beşteliu: Imaginaţia scriiturilor romantici, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1978, pag. 150.
30. Mihai Eminescu: Poezii, I, Ed. Minerva, Bucureşti, 1982, pag. 189.
31. Mihai Cimpoi: Lucian Blaga. Paradisiacul. Lucifericul. Mioriticul. Poem critic, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1997, Eminescu şi Blaga.
32. Eugen Lovinescu: Scrieri, 4. Istoria literaturii române contemporane. Ediţie de Eugen Simion, Ed. Minerva, Bucureşti, 1973.
33. Mihai Cimpoi: Sfinte firi vizionare, Chişinău, CPRI „Anons S. Ungurean" – 1995, pag. 43-55.
34. Mihai Cimpoi: Lucian Blaga. Paradisiacul, Lucifericul, Mioriticul Poem critic, 1973
35. Lucian Blaga: Elanul insulei, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977, pag. 51.
36. Lucian Blaga: Opere, vol.7, Editura Minerva, Bucureşti, 1982, p.81.
37. Lucian Blaga: Elanul insulei - aforisme şi însemnări. Ed. Dacia, Cluj Napoca, 1977 , pag. 45, 61.

BDD-A27909 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:33 UTC)

38. Şerban Cioculescu: Aspecte literare contemporane, Editura Minerva, Bucureşti, 1972, pag. 71 - 83.

BDD-A27909 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:33 UTC)